

การเปลี่ยนแปลงบทบาทและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่น ในสังคมอีสาน

The Changing Role and Promoting Educational Opportunities of the Teenage Mothers in the Northeast

โสภณ มุลทา¹ ทรงเกียรติ ชาตัน¹ มนชาย ภูวรกิจ¹ ปรีชา ทับสมบัติ¹ และธัญชัย เฉลิมสุข¹

Received: July, 2015; Accepted: December, 2015

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน 2) การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในชุมชน กลุ่มครอบครัวแม่วัยรุ่น และกลุ่มพ่อแม่หรือผู้ปกครอง จำนวน 50 คน ในการค้นหาครอบครัวแม่วัยรุ่น ด้วยหลักการของ Snow Ball วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน มีสาเหตุมาจากการรับค่านิยมทางวัฒนธรรมของตะวันตกและตะวันออกเข้ามา ส่งผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำให้เกิดการตั้งครกรักขึ้นมาซึ่งนำไปสู่การเป็น “แม่วัยรุ่น” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ โดยพบว่าครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ไม่ได้สมบูรณ์มากนัก อันเป็นผลมาจากการมีครอบครัวแบบยังไม่พร้อมโดยพบว่า แรงจูงใจที่นำมาสู่การแต่งงานมีครอบครัวของวัยรุ่นส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายหญิงตั้งครกรักก่อนแต่งงาน รองลงมาคือวัยรุ่นหนีไปด้วยกันและมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่น คือ 1) สัมพันธภาพในครอบครัว 2) การสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่ 3) ปัจจัยด้านครอบครัวพ่อแม่

¹ คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

E - mail : Sapon2727@hotmail.com

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ยังขาดการยอมรับและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาจากสถานศึกษา โดยสถานศึกษาควรมีบทบาทในการดูแลวัยรุ่นในสถานศึกษา คือ 1) นโยบายหรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันการยุติการศึกษาในสถาบันการศึกษา 2) ระบบการให้คำแนะนำปรึกษาและการช่วยเหลือในสถาบันการศึกษา 3) มีการพัฒนาระบบใกล้เคียงในสถาบันการศึกษาและมีกระบวนการปรับพฤติกรรมวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยง โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อสร้างการยอมรับทางสังคมในด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและสร้างสรรค์สังคมให้มีความน่าอยู่สืบต่อไป

คำสำคัญ : การเปลี่ยนแปลง; การส่งเสริมโอกาส; แม่วัยรุ่น; บทบาท; ครอบครัว

Abstract

This research aimed to study the changing role of Teenage mothers in northeastern region, and promote educational opportunities for teenage mothers in northeastern region. The qualitative method was used through indepth interview with Stakeholders in the community. The sample was made up of teenage mothers and their parents. A total of 50 respondents were sampled for using Snow Ball principle. The result were processed using descriptive analysis.

The study found that the role of teenage mothers in northeastern region has been influenced by cultural values from West and East and has got a negative impact of the social behavior and affecting wrong valuable and wrong behavior of young of young people. The effect such as teenage pregnant was the main problem of mothers currently. Teenage mothers in the northeastern region were not parents because of their ignorance before pregnancy. The factors that were affect teenage were family relation, parent support and family factors.

In addition, the result also found that promoting educational opportunities for teenage mothers in social life currently still lack recognition. Educational institutions should have a role in order to supervise teenagers as through Policies or Strategies to prevent termination of student education in institutions, advice and assistance system to help teenagers in institutions, developing of mediation system in institutions and modification teenage behavioral processes especially to reach teenage target and create social recognition for promoting educational opportunities and creating livable social life.

Keywords: Change Promoting Opportunities; Teenage Mothers; Role; Family

บทนำ

อนาคตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับพัฒนาการศึกษาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ สามารถเป็นพลังในการสร้างสรรค์สังคมได้ แม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะมีการขยายการศึกษาอย่างกว้างขวางมากขึ้น แต่ก็ยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาเรื่อง คุณภาพ การศึกษา การพัฒนาคุณภาพคน และการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ทำให้การศึกษาไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้เยาวชนของชาติที่กำลังเจริญเติบโตประสบปัญหาทางการศึกษาท่ามกลางสถานการณ์ที่มีภาวะเสี่ยงด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ พฤติกรรมทางสังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ทำให้เยาวชนในสังคมอีสานต้องประสบกับปัญหาที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ปัญหาเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงมากขึ้น มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ท้องตั้งครรภ์วัยรุ่น ติดเชื้อเอดส์ หนีเรียน มั่วสุม ใช้สารเสพติด ดื่มสุรา สูบบุหรี่ เด็กก้าวร้าว การใช้ ความรุนแรงในวัยรุ่น ทะเลาะวิวาท เป็นต้น จากข้อมูลขององค์การยูนิเซฟประเทศไทย (องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2549) เยาว์รุ่นไทยตั้งท้องในวัยเรียนสูงเป็นอันดับ 1 ของเอเชียอาคเนย์และมีอัตราส่วน สูงกว่าวัยรุ่นในยุโรป และอเมริกา เฉลี่ยอายุของการตั้งครรภ์ในวัยเรียน น้อยสุด 12 ปี และไม่เกิน 19 ปี บางคนท้องตั้งแต่เริ่มมีประจำเดือน หรือเรียกว่าท้องตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาทำให้ 80% ของนักเรียนกลุ่มนี้ เกิดความล้มเหลวทางการเรียน คือไม่ได้เรียนต่อต้องออกมาเลี้ยงลูกเอง, ร้อนเร่, ไร้อาชีพ ส่วนอีก 20% เรียนต่อแต่ให้พ่อแม่เลี้ยงลูกให้ ซึ่งเด็กที่เกิดมามีทั้งแบบมีพ่อและเป็นเด็กไร้พ่อ

นอกจากนี้ผลจากการศึกษา เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของแม่วัยรุ่นในปี 2553 ยังพบว่าแม่วัยรุ่น มากถึง 1.5 แสนคน หรือคิดเป็น 10 เปอร์เซ็นต์ของแม่ทั่วไป และที่น่าตกใจมากที่สุดคือ ไทยมีแม่วัยรุ่น อายุระหว่าง 13 - 16 ปี ติดอันดับ 1 ของเอเชียและอันดับต้น ๆ ของโลก โดยกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ของ แม่วัยรุ่นเป็นแม่โดยไม่ตั้งใจ ขาดความพร้อมในความเป็นแม่ สอดคล้องกับผลสำรวจเรื่องพฤติกรรม ทางเพศในวัยรุ่นไทย อายุ 13 - 22 ปี จำนวน 11,297 คน ใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทยที่พบว่า รูปแบบ การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นได้เปลี่ยนไปอย่างมาก โดยมีลักษณะการมีเพศสัมพันธ์กับคู่นอนหลายคน การสลับเปลี่ยนคู่นอน และเริ่มมีเพศสัมพันธ์เมื่ออายุน้อย โดยพบว่าอายุต่ำสุดของผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์ คือ 9 ปี ในขณะที่ผู้หญิงอยู่ในช่วง 10 ปี อีกทั้ง ยังพบว่าวัยรุ่นที่มีความเชื่อที่สนับสนุนการมีเพศสัมพันธ์ จะมีแนวโน้มที่จะมีประสบการณ์ทางเพศมากขึ้น 2.9 เท่าในวัยรุ่นชาย และ 3.9 เท่าในวัยรุ่นหญิง เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่มีความเชื่อที่ไม่สนับสนุนการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งจากการที่วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยง ทางเพศเหล่านี้ ส่งผลให้วัยรุ่นโดยเฉพาะในกลุ่มอายุ 15 - 19 ปี มีแนวโน้มในการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ รวมถึงการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และติดเชื้อเอชไอวีเพิ่มขึ้น โดยภาคอีสานเองก็พบปัญหา พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลในภาพรวมของประเทศ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด กาฬสินธุ์, 2554)

ผลจากการรายงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นจังหวัดกาฬสินธุ์ จากงานโรคเอดส์ ยังพบอีกว่า อายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 15 ปี ในเพศชาย อายุต่ำสุดที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 10 ปี และเพศหญิง อายุต่ำสุดมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 12 ปี อัตราการใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ ครั้งแรกร้อยละ 52.60 ทำแท้งเดือนอายุน้อยที่สุด 14 ปี ผลจากพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวส่งผลให้เกิด การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของงานส่งเสริมสุขภาพ รายงานว่าอัตราการตั้งครรภ์

ในกลุ่มวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น ในปี 2553 มีจำนวนหญิงคลอดทั้งหมด 12,086 ราย ในจำนวนนี้ เป็นหญิงคลอดอายุ 15 - 20 ปี 1,714 ราย (ร้อยละ 14.18) และจำนวนหญิงคลอดอายุน้อยกว่า 15 ปี 40 ราย (ร้อยละ 0.3) (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์, 2554) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหาที่กำลังมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหานี้ไม่เพียงแต่มีขนาดของปัญหาสูงขึ้นเท่านั้น ยังเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ตามมา ทำให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่อยู่ในระบบโรงเรียนต้องออกจากสถาบันการศึกษา ปัญหาความไม่พร้อมในการเลี้ยงดูบุตร ปัญหาเศรษฐกิจเพราะไม่มีงานทำ และอาจเกิดปัญหาเด็กทารกถูกทอดทิ้ง ปัญหาเหล่านี้ ล้วนส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นหรือแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน

กล่าวได้ว่าจากข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงนี้เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญและแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยจังหวัดกาฬสินธุ์เองก็จัดได้เป็นพื้นที่ที่เสี่ยงที่มีความเสี่ยงในจำนวน 48 จังหวัด เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในระดับมากและอันดับที่ 10 ของภาคอีสาน โดยมีสถิติการตั้งครรภ์ของแม่วัยรุ่นจำนวน 1,904 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์, 2554) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาวัยรุ่นเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องการการแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ที่นำมาซึ่งการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์วัยรุ่นกลุ่มนี้ยังอยู่ในวัยที่ต้องเรียนหนังสือ แต่ต้องยุติเรื่องการศึกษาไว้โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง เพื่อมาทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ส่วนฝ่ายชายหากอยู่ในวัยที่กำลังศึกษา บางคนก็ศึกษาต่อให้สำเร็จตามหลักสูตร แต่บางคนก็จำเป็นต้องยุติการศึกษาเพื่อมาดูแลครอบครัวเช่นเดียวกับฝ่ายหญิง จากปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะบทบาทของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นหรือแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ซึ่งนับว่าเป็นสถานการณ์ที่นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการสร้างครอบครัวที่มีความมั่นคงในระยะยาว เพราะแม่วัยรุ่นที่จะต้องเป็นมารดาตั้งแต่อายุน้อยอายุภาวะทางอารมณ์ยังไม่มากพอ และสถาบันครอบครัวนั้นเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมาก ที่จะอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อสังคม หากแม่วัยรุ่นยังขาดความพร้อมในหลายด้าน ย่อมส่งผลให้การสร้างครอบครัวของแม่วัยรุ่นเป็นไปอย่างยากลำบาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับครอบครัวทั้งเรื่องขนาดและความสัมพันธ์ของครอบครัวที่เปลี่ยนไป อาจทำให้ครอบครัวของแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่ (กิตติวดี, 2550) แต่ก็มีแม่วัยรุ่นบางคนแม่ประสบปัญหาโอกาสทางการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงบทบาท ก็ยังประสบความสำเร็จในการศึกษาและบทบาทในความเป็นแม่ที่ดีได้ ทั้งนี้รัฐหรือแม้แต่สถาบันการศึกษาก็ยังไม่ได้จริงจังในการแก้ไขและรับผิดชอบปัญหาเหล่านี้เท่าที่ควร เพราะมีระเบียบข้อบังคับในการห้ามนักเรียนที่ตั้งครรภ์เข้าเรียนต่อในสถานศึกษา ทำให้นักเรียนหรือแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้ขาดโอกาสทางการศึกษา บทบาทหน้าที่ อีกทั้งกฎหมาย นโยบายและระเบียบการที่ให้การยอมรับและคุ้มครองในส่วนตรงนี้ก็ยังไม่บรรลุผล อาทิ ร่าง พ.ร.บ. คุ้มครองอนามัยเจริญพันธุ์ที่อยู่ในขั้นตอนการเสนอผ่านรัฐสภาเพื่อเป็น พ.ร.บ. คุ้มครองให้แก่เยาวชนและแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษา โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสานเป็นอย่างไร และการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสานเป็นอย่างไร ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เพื่อจะได้ศึกษา เข้าใจ และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและแก้ไขต่อไป อันจะก่อให้เกิดการเข้าใจในบทบาทการเปลี่ยนแปลงและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่ดีของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน

วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาเลือกวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อใช้เป็นวิธีการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพราะเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงที่มีความเสี่ยงในจำนวน 48 จังหวัด เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในระดับมาก และอันดับที่ 10 ของภาคอีสาน โดยมีสถิติการตั้งครรภ์ของแม่วัยรุ่นจำนวน 1,904 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์, 2554) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ บุคคล ได้แก่ กลุ่มแม่วัยรุ่นจำนวน 20 คน และระดับชุมชน ได้แก่ กลุ่มพ่อแม่หรือผู้ปกครอง กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 คน รวมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยจำนวน 50 คน ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในการวิจัยเป็นระยะเวลา 1 ปี (ตุลาคม 2555 - กันยายน 2556) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept-Interview) ที่เน้นความหลากหลายและความครอบคลุมของข้อมูลโดยพิจารณาจากคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกันในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระดับบุคคลและระดับชุมชนในลักษณะของการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลตามแนวทางการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยใช้ร่วมกับการจดบันทึกภาคสนาม เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป ในส่วนวิธีการเก็บข้อมูลวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นการค้นคว้ารายงานการศึกษาและมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสารทางวิชาการ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยจะใช้วิธีการแบบ Snow Ball ระดับบุคคล ระดับชุมชน เข้ามาช่วยเพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลและสามารถคัดเลือกตัวผู้ให้ข้อมูลได้ เริ่มต้นจากการเข้าไปเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลภายในชุมชน/พื้นที่ ชั้นแรกในการเดินทางเข้าพื้นที่ ผู้วิจัยจะเดินทางเข้าไปในชุมชน/พื้นที่โดยการเข้าไปทำความรู้จักคุ้นเคยเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลในชุมชนโดยผู้วิจัยเลือกที่จะไปสอบถามเพื่อทำความรู้จักจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน จากนั้นผู้วิจัยก็เข้าไปอาศัยอยู่ร่วมภายในชุมชน แนะนำตัว และชี้แจงถึงรายละเอียดของการเข้ามาทำการศึกษารองนี้ สร้างความสัมพันธ์โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจวัตรประจำวัน ประกอบกับการสังเกตและพูดคุย นำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกที่จะมีแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในงานวิจัย รวมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูลในการจัดการสนทนากลุ่ม ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันจากนั้นนำเอาข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์รายวันและวิเคราะห์ข้อมูลรวมเพื่อนำมาเขียนรายงานนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีเพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษาวิจัย

1. บทบาทครอบครัวแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน

1.1 สาเหตุการมีครอบครัวของแม่วัยรุ่น

ตั้งครรภ์ในวัยเรียนเกิดจากการที่วัยรุ่นที่เรียนหนังสืออยู่ต้องเปลี่ยนแปลงสถานภาพตัวเองจากการเป็นนักเรียน นักศึกษา ก้าวเข้าสู่การเป็นคุณพ่อ คุณแม่วัยรุ่น ทำให้ต้องยุติเรื่องการศึกษาไว้ โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง เพื่อมาทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ส่วนฝ่ายชายหากอยู่ในวัยที่กำลังศึกษา บางคนก็ศึกษาต่อให้สำเร็จตามหลักสูตร แต่บางคนก็จำเป็นต้องยุติการศึกษาเพื่อมาดูแลครอบครัวเช่นเดียวกับฝ่ายหญิง จากปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะบทบาทของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นหรือแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ซึ่งนับว่าเป็นสถานการณ์ที่นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงในระยะยาว เพราะแม่วัยรุ่นที่จะต้องเป็นมารดาตั้งแต่อายุน้อยอยู่ภาวะทางอารมณ์ยังไม่มากพอ อันเป็นการผลักดันวิถีชีวิตของแม่วัยรุ่น ต้องดำเนินไปอย่างทุลักทุเลเป็นภาระทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม และสิ่งน่ากังวลที่ติดตามมาคือสถานการณ์ที่กำลังพัฒนาไปสู่การเป็น “แม่วัยรุ่น”

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างปู่ ย่า ตา ยาย หรือเครือญาติแบบดั้งเดิมในครอบครัวลดน้อยลงไป แต่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ซึ่งโครงสร้างลักษณะครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ส่งผลให้ครอบครัวอีสานมีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาในครอบครัว และส่งผลกระทบต่อความสุขของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ตามมา

ผู้วิจัยยังพบว่า การมีครอบครัวของแม่วัยรุ่นในยุคปัจจุบัน มาจากการรับค่านิยมทางวัฒนธรรมของตะวันตกและตะวันออกเข้ามา เช่น การแต่งกาย ค่านิยมในเรื่องความรัก การมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น ส่งผลให้ค่านิยมเปลี่ยนไป และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยพบว่าพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบทมีพฤติกรรมที่ไม่แตกต่างกัน และเริ่มมีปรากฏการณ์ที่พบว่ามี “เด็กวัยรุ่น” ในชนบทบางท้องถิ่นแต่งงานกันมากขึ้น เนื่องจากการเริ่มมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อย ซึ่งนำไปสู่การตั้งครรภ์ที่ยังไม่พร้อม ในที่สุดวัยรุ่นจำนวนหนึ่งก็ถูกผู้ใหญ่จัดการให้ “แต่งงาน” เสียอย่างน้อยก็เป็น การตัดปัญหาบางอย่างที่จะตามมาและเพื่อรักษาหน้าตาของครอบครัวทั้งสองฝ่ายด้วย

จากข้อมูลผลการศึกษายังพบว่า ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ที่นำมาซึ่งการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ วัยรุ่นกลุ่มนี้ยังอยู่ในวัยที่ต้องเรียนหนังสือ แต่ต้องยุติเรื่องการศึกษาไว้โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง เพื่อมาทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร แสดงว่าสถานการณ์ “แม่วัยรุ่น” ในสังคมไทยกำลังจะกลายเป็นเรื่องธรรมดา หลังจาก “การเสียตัวก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นหญิงกลายเป็นเรื่องธรรมดา” ที่พวกเขาคิดหรือปฏิบัติไปแล้ว สถานการณ์เช่นนี้ จะผลักดันวิถีชีวิตของแม่วัยเด็กในสังคมอีสานต้องดำเนินไปอย่างทุลักทุเลเป็นภาระทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม และสิ่งน่ากังวลที่ติดตามมาคือสถานการณ์ที่กำลังพัฒนาไปสู่การเป็น “แม่วัยรุ่น” ข้อสำคัญการเป็น “แม่วัยรุ่น” นี้ ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตของการ “ท้องไม่พร้อม” ซึ่งกลายเป็นผลลัพธ์ของ “หญิงไม่อยากเป็นแม่” ในที่สุดจึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า สาเหตุการมีครอบครัวของแม่วัยรุ่น เป็นสถานการณ์ที่นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการที่จะสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงในระยะยาว เพราะวัยรุ่นที่จะเป็นบิดามารดาตั้งแต่

อายุยังน้อยวุฒิภาวะทางอารมณ์ยังไม่มากพอ และสถาบันครอบครัวนั้นเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากที่จะอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อสังคม หากวัยรุ่นยังขาดความพร้อมในหลายด้าน ย่อมส่งผลให้การสร้างครอบครัวของวัยรุ่นเป็นไปอย่างยากลำบาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับครอบครัวทั้งเรื่องขนาดและความสัมพันธ์ของครอบครัวที่เปลี่ยนไป อาจทำให้ครอบครัวของวัยรุ่นกลุ่มนี้ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่และสังคม เนื่องจากผู้คนในสังคมและแม่วัยรุ่นถูกหล่อหลอม และขัดเกลาความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงเพศชายภายใต้สถาบันการสมรสและบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดและครอบงำพฤติกรรมและวิถีชีวิตของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน

1.2 บทบาทการเป็นมารดา

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ครอบครัวแม่วัยรุ่นที่ทำการศึกษาวัยจี้ครั้งนี้เป็นแม่วัยรุ่นที่มีบุตรอายุระหว่าง 0 - 4 ปี โดยที่วัยรุ่นหญิงในฐานะที่เป็นมารดา ได้ทำบทบาทมารดาในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยสอนให้บุตรรู้จักเพศของตนเองและปฏิบัติตัวให้เหมาะสมที่ได้รับการปลูกฝังมาจากครอบครัวต่อจากพ่อแม่ เช่น การพูด ครีบก้น ค่ะ เพื่อแสดงความเป็นชายเป็นหญิง เครื่องแต่งกายของบุตร ถ้าเป็นหญิงจะให้ใส่กระโปรง เล่นตุ๊กตา แต่งหน้า ถักเปีย ถ้าเป็นชายจะให้ใส่กางเกง เล่นของเล่น เช่น รถบังคับ เครื่องบิน หุ่นยนต์ ปืน ฟุตบอล เป็นต้น ตลอดจนการห้ามสิ่งที่ไม่ควรทำ สิ่งที่ไม่ควรพูด เช่น ห้ามเล่นของเล่นที่มีคม ห้ามพูดไม่สุภาพ เป็นต้น อันเป็นบทบาทของมารดาในการรับรู้และการเข้าใจบทบาทการเป็นมารดาของผู้หญิงที่ได้จากการเรียนรู้จากบุคคลอื่นโดยเฉพาะจากมารดาของตนเอง และครอบครัวพ่อแม่ที่ได้รับอิทธิพลเรื่องความเป็นหญิงชายจากสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวของวัยรุ่นจึงได้รับการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องเพศและความเป็นชายหญิงมาอบรมสั่งสอนบุตรต่อไป

ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้น แม่วัยรุ่นนั้นต้องการที่จะช่วยเหลือสามีเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่สามารถทำได้ในครอบครัววัยรุ่นที่พ่อแม่ช่วยดูแลบุตรให้ สำหรับครอบครัวที่อยู่เพียงพ่อแม่และแม่วัยรุ่นนั้นไม่สามารถทำงานนอกบ้านได้ บางครั้งเวลามีปัญหาเรื่องการเงินก็มีการตัดสินใจเรื่องการกู้ยืมเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะปรึกษาฝ่ายหญิงจะปรึกษากับสามีก่อน แต่หากมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน ในท้ายที่สุดฝ่ายชายก็จะตามใจฝ่ายหญิง (ภรรยา) ในทางด้านจิตวิทยาเองวัยรุ่นส่วนใหญ่หลังจากการคลอดบุตรแล้ว รูปร่างจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บางคนร่างกายผอมเพราะต้องทำงานหนักและเลี้ยงดูบุตรทำให้มีเวลาในการพักผ่อนน้อย บางคนมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้นจากเดิมเป็นสิบลกิโลกรัม เนื่องจากตอนตั้งครรภ์น้ำหนักตัวเพิ่มมากขึ้น หลังจากการคลอดบุตรก็ไม่มีเวลาดูแลตัวเอง ทำให้กลายเป็นคนรูปร่างอ้วน ซึ่งแม่วัยรุ่นบางคนยอมรับว่าทำใจไม่ได้ที่ตนเองรูปร่างไม่ดีเหมือนเมื่อก่อนสำหรับการดูแลกิจวัตรของบุตร จากการสังเกตจะเห็นว่า ครอบครัววัยรุ่นที่เป็นครอบครัวเดี่ยวมีเฉพาะพ่อแม่ บุตร ฝ่ายหญิงจะดูแลบุตรเอง เช่น อาบน้ำ ให้นม บ้วนข้าว ชักเสื้อผ้า พาเดินเล่น ดูแลการขับถ่าย กล่อมให้นอน เป็นต้น ส่วนครอบครัววัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ก็จะให้พ่อแม่ช่วยเหลือมากกว่าที่จะดูแลบุตรด้วยตนเอง

1.3 ปัจจัยที่กำหนดบทบาทของครอบครัวของแม่วัยรุ่น

ในส่วนของปัจจัยที่กำหนดบทบาทของครอบครัวของแม่วัยรุ่นนั้น แม่วัยรุ่นต้องมีการรับรู้บทบาทในการเป็นแม่ของตนเองว่ามีด้านใดบ้าง การยอมรับบทบาทการเป็นแม่เป็นกระบวนการ

ทางความคิดและจิตใจของแม่วัยรุ่นที่แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของครอบครัวแม่วัยรุ่น โดยมีปัจจัยที่กำหนดบทบาทของครอบครัวแม่วัยรุ่นที่ได้จากการศึกษาวิจัย มีดังนี้

1.3.1 ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

1.3.1.1 แรงจูงใจในการแต่งงานมีครอบครัว จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการแต่งงานมีครอบครัว จากการสัมภาษณ์ทั้งพ่อวัยรุ่นและแม่วัยรุ่น พบว่า มีแรงจูงใจในการแต่งงานมีครอบครัวของวัยรุ่นในสังคมอีสานอยู่ 3 ประการ คือ 1) การแต่งงานเนื่องจากฝ่ายหญิงตั้งครรภ์หรือท้องก่อนแต่ง 2) การแต่งงานเนื่องจากวัยรุ่นหนีไปด้วยกันและมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน 3) การแต่งงานแบบถูกต้องตามประเพณี โดยในกรณีที่ครอบครัววัยรุ่นตั้งครรภ์ก่อนแต่งงานหรือหนีไปด้วยกัน ส่วนใหญ่จะไม่มีพิธีแต่งงานแต่จะเป็นเพียงการให้ผู้ใหญ่มาวางสินสอดแล้วก็อยู่ด้วยกันเลย (พิธีการสมมา) ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า ครอบครัววัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ก่อนแต่งงานนั้นส่วนใหญ่วัยรุ่นหญิงจะอยู่ในวัยที่กำลังศึกษา มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี ส่วนวัยรุ่นชายมีทั้งเรียนหนังสือและไม่เรียนหนังสือ บางครอบครัววัยรุ่นชายยังว่างงาน มีอาชีพไม่แน่นอน ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างทั่วไป ครอบครัววัยรุ่นที่มีแรงจูงใจในการแต่งงานจากการตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน ยอมรับว่าไม่ได้มีการเตรียมตัวล่วงหน้า ไม่ได้คาดคิดว่าจะต้องมาเป็นพ่อแม่ตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งครอบครัววัยรุ่นบางครอบครัวนั้นรู้จักกันก่อนแต่งงานไม่ถึง 1 ปี ส่วนใหญ่ในกรณีเช่นนี้ วัยรุ่นจะอยู่กันคนละหมู่บ้าน (ท้องถื่น) และเริ่มต้นความสัมพันธ์จากการที่ไปเที่ยวกันในเมืองกับกลุ่มเพื่อน ๆ แล้วเพื่อนก็จะแนะนำให้รู้จักกัน บ้างก็รู้จักกันผ่านสื่อรักออนไลน์ เช่น Facebook, hi 5 เป็นต้น จนกระทั่งมีการแลกเปลี่ยนโทรศัพท์กัน หลังจากนั้นก็มีโทรศัพท์ทักกันบ่อยครั้ง จนกระทั่งนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งวัยรุ่นหญิงยอมตามใจคู่รักบางคนอยู่หอพักด้วยกัน บางคนก็ไปเปิดห้องรีสอร์ท โรงแรมหรือห้องพักรับนอนด้วยกัน แม้จะมีความสัมพันธ์กันเพียงไม่กี่ครั้ง หรือในบางคู่มิมีความสัมพันธ์กันเพียงครั้งเดียว แต่เนื่องจากไม่มีการคุมกำเนิดและไม่ได้คิดเกี่ยวกับการคุมกำเนิดเลย จึงนำไปสู่การตั้งครรภ์และเมื่อไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จึงจำเป็นต้องลาออกจากสถานศึกษาเพื่อมาทำงานหรือบางคนก็ลาพักการศึกษาเมื่อคลอดบุตรเสร็จแล้วก็จะกลับมาเรียนตามเดิม โดยให้ครอบครัวของแม่วัยรุ่นหญิงหรือพ่อวัยรุ่นชายเลี้ยงให้ แต่ถ้าครอบครัวไหนที่มีความไม่พร้อมก็ต้องลาออกจากสถานศึกษาเพื่อมาเลี้ยงดูบุตรและหาเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร

1.3.1.2 สัมพันธภาพในครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัววัยรุ่นที่มีสาเหตุมาจากการหนีไปด้วยกัน หรือตั้งครรภ์ก่อนแต่งงานนั้น สร้างความผิดหวังให้กับผู้ปกครองอย่างมาก โดยเฉพาะผู้เป็นพ่อจะเสียใจ มีความโกรธมากกว่าผู้เป็นแม่ ซึ่งมีหลายครอบครัวที่พ่อไม่คุยกับบุตรสาว บุตรชายหรือบุตรเขย บุตรสะใภ้ เลยเป็นเวลาหลายเดือน เนื่องจากยังทำใจยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ ส่วนผู้เป็นแม่นั้นแม้ว่าจะเสียใจและผิดหวังแต่ความเป็นห่วงบุตร ทั้งเรื่องการตั้งครรภ์ ความเป็นอยู่ รวมถึงรายจ่ายของบุตร จึงยอมให้อภัยและทำใจกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้เร็วกว่าผู้เป็นพ่อ สำหรับการยอมรับระหว่างกันนั้น ในกรณีที่ลูกหนีไปด้วยกัน หรือตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน แม้ว่าในตอนแรกพ่อแม่จะไม่ยินดีให้บุตรของตนมีครอบครัว แต่เมื่อห้ามปรามไม่ได้ โดยวัยรุ่นชายจะได้การยอมรับจากครอบครัวฝ่ายหญิงในกรณีที่มิพหุติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ เช่น การขยันทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนวัยรุ่นหญิงจะได้รับการยอมรับจากครอบครัวของฝ่ายชายหากวัยรุ่นหญิงสามารถดูแลสามีดูแลบุตร และทำงานบ้านได้ ในเรื่องของการทำงานนอกบ้านนั้นวัยรุ่นหญิงไม่ได้คาดหวังว่าต้องออกไปทำงานนอกบ้านช่วยสามี นอกจากจะมีความพร้อม เช่น มีผู้ช่วยดูแลบุตร หรือบุตรเริ่มโตแล้วประมาณ

2 - 4 ขวบ จึงจะสามารถออกไปทำงานนอกบ้าน หาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ จากข้อมูลในการศึกษาดังกล่าว จะพบว่าสถานภาพในครอบครัวแต่ละครอบครัว จะมีรูปแบบและความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไปของสถานภาพแต่ละครอบครัว

1.3.1.3 การสนับสนุนจากครอบครัวพ่อแม่ จากผลการศึกษาพบว่า ครอบครัววัยรุ่นได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ในด้านการเงิน ที่อยู่อาศัย การเลี้ยงดูบุตรหลาน โดยเฉพาะครอบครัววัยรุ่นที่มีการตั้งครรภ์ก่อนการแต่งงานนั้น ครอบครัวของพ่อแม่จะคอยช่วยเหลือด้านการเงินเป็นอย่างมาก เนื่องจากครอบครัววัยรุ่นมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยงดูบุตร แม้ว่าวัยรุ่นชายจะออกไปทำงานนอกบ้าน แต่ด้วยวุฒิการศึกษาต่ำเพียงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเท่านั้น ทำให้ได้รับค่าจ้างที่ไม่สูงนัก ครอบครัวของพ่อแม่จึงจำเป็นต้องช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายและเรื่องอาหารการกิน พ่อแม่ต้องให้เงินวัยรุ่นเพื่อซื้อของใช้ส่วนตัว เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า เป็นต้น และในบางครั้งพ่อแม่ต้องจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับยานพาหนะให้ด้วย และในครอบครัววัยรุ่นบางครอบครัวที่ฝ่ายหญิงตั้งครรภ์จะมีความเครียดเนื่องจากกลัวว่าฝ่ายชายจะไม่มีผู้หญิงคนใหม่ จึงทำให้พ่อแม่จำเป็นต้องให้ความมั่นคงทางอารมณ์ต่อวัยรุ่นด้วยการให้กำลังใจและเป็นທີ່ปรึกษาให้คำแนะนำกับวัยรุ่น นอกจากนี้ครอบครัวของพ่อแม่ต้องมีการสนับสนุนเรื่องการช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรให้วัยรุ่น เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะไม่ไว้วางใจที่จะให้วัยรุ่นเลี้ยงดูบุตรเอง เพราะเห็นว่าวัยรุ่นหญิงและวัยรุ่นชายยังไม่มีความเป็นผู้ใหญ่ จึงพยายามสอนให้ครอบครัวของวัยรุ่นมีความอดทน เลี้ยงดูบุตรอย่างมีเหตุผล และทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร ซึ่งเป็นแนวทางที่ครอบครัววัยรุ่นได้รับการสนับสนุนของครอบครัวพ่อแม่ในการใช้ชีวิตและการเลี้ยงดูบุตร

1.3.2 ปัจจัยด้านครอบครัวพ่อแม่

1.3.2.1 ลักษณะภูมิหลังของครอบครัวพ่อแม่ จากผลการศึกษาพบว่า ลักษณะภูมิหลังครอบครัวพ่อแม่ของครอบครัววัยรุ่นที่แตกต่างกันมีผลต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่นสามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) ครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน ทางครอบครัวพ่อแม่ของวัยรุ่นจะมีการช่วยเหลือในการเลี้ยงดูบุตรให้กับครอบครัววัยรุ่นได้มาก แต่อาจจะทำให้ครอบครัววัยรุ่นทำบทบาทของตนเองไม่ได้เต็มที่
- 2) ครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน แล้ววัยรุ่นอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง วัยรุ่นจะพยายามไม่ให้บุตรของตนเองได้รับความรู้สึกเช่นนั้น เพราะไม่อยากให้บุตรของตนเองขาดความอบอุ่นเหมือนตนเองที่เคยมีภูมิหลังมาก่อน แต่ก็ยอมรับว่าไม่สามารถดูแลบุตรได้อย่างที่คาดหวังไว้เนื่องจากต้องทำงาน

ส่วนลักษณะครอบครัวอีก 2 แบบ คือ 1) ครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน 2) ครอบครัวที่พ่อแม่เสียชีวิตแล้วอยู่อาศัยกับญาติ ในกรณีนี้ครอบครัววัยรุ่นต้องทำงานหนักเพราะครอบครัววัยรุ่นเห็นว่าไม่ควรให้ญาติมารับภาระหนักทางการเงินในครอบครัวของตน ดังนั้น จึงทำให้วัยรุ่นชายต้องออกไปทำงานหาเงินเพื่อมาเลี้ยงครอบครัว โอกาสในการเลี้ยงดูและใกล้ชิดกับบุตรจึงมีน้อยเพราะต้องทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัวมากกว่าการดูแลบุตร และวัยรุ่นหญิงทำบทบาทได้มากกว่าครอบครัววัยรุ่นที่มีพ่อแม่คอยช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรให้ ซึ่งลักษณะภูมิหลังครอบครัวพ่อแม่ของครอบครัววัยรุ่นที่แตกต่างกันก็ส่งผลต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่นด้วยเช่นกัน

1.3.2.2 อิทธิพลในการอบรมสั่งสอนที่ได้รับจากครอบครัวพ่อแม่ จากผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นหญิงส่วนมาก จะเป็นผู้อบรมเรื่องความประพฤติของบุตรมากกว่าผู้เป็นวัยรุ่นชาย และวัยรุ่นชายจะมองว่าการอบรมสั่งสอนบุตร พุคคุยกับบุตรควรจะเป็นหน้าที่ของวัยรุ่นหญิง โดยในประเด็นการอบรมสั่งสอนนั้น เมื่อลูกยังไม่แต่งงานแม่จะสอนเรื่องความประพฤติ การวางตัวให้เหมาะสม การแต่งกาย การพูดจา มารยาทให้ ถ้าเป็นบุตรสาวจะถูกปลูกฝังเรื่องการทำงานบ้าน ส่วนบุตรชายจะสอนให้ช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว และเมื่อมีครอบครัวแล้วก็จะสอนเรื่องการครองเรือนปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตร การเป็นสามีภรรยาที่ดี การเป็นบิดามารดาที่ดี ซึ่งผู้ปกครองหลายครอบครัวก็จะกล่าวคล้ายคลึงกันว่า เมื่อมีครอบครัวแล้วยังต้องสอนให้วัยรุ่นมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น เช่น แม่จะคอยสั่งสอนให้วัยรุ่นหญิงตื่นนอนแต่เช้า เพื่อเตรียมอาหารให้สามีและบุตร ซักเสื้อผ้าของสามีและผ้าอ้อมของบุตร ทำความสะอาดล้างภาชนะต่าง ๆ เช่น ชวดนม แก้วน้ำ จานข้าว แต่ในการศึกษาค้างนี้จะเห็นว่า ครอบครัววัยรุ่นบางครอบครัวโดยเฉพาะครอบครัวที่อยู่อาศัยกับพ่อแม่ นั้น ไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่มากนัก เนื่องจากยังเคยชินกับการใช้ชีวิตแบบสบาย เพราะตอนที่ยังไม่แต่งงาน เวลาส่วนใหญ่คือเรียนหนังสือและอยู่กับเพื่อน ได้ช่วยงานบ้านเพียงเล็กน้อย เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างถ้วย ล้างจาน ซักผ้า ส่วนวัยรุ่นชายนั้นเมื่อครั้งยังไม่มีการแต่งงานแทบจะไม่ได้ช่วยเหลืองานของพ่อแม่เลย บางครั้งแม่ต้องซักเสื้อผ้า และรองเท้าให้ แต่เมื่อต้องมารับบทบาทการเป็นสามีและเป็นบิดา จึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพราะจากการสัมภาษณ์ก็จะเห็นว่าหลายครั้งที่วัยรุ่นชายต้องช่วยภรรยาซักผ้าอ้อมให้บุตรซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ชอบ ไม่นัด แต่ก็ต้องทำเพราะความจำเป็น เนื่องจากเป็นบทบาทของการเป็นบิดาในการเลี้ยงดูบุตร

1.3.2.3 ความคาดหวังในอนาคตของพ่อแม่ที่มีต่อวัยรุ่น จากผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของพ่อแม่มีผลต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่น ถ้าพ่อแม่ของวัยรุ่นคาดหวังไว้สูงว่าบุตรจะต้องเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือระดับปริญญาตรี มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ และมีครอบครัวที่สมบูรณ์ แต่เมื่อบุตรสาวตั้งครรถ์ก่อนการแต่งงานหรือบุตรชายมีครอบครัวตั้งแต่อายุยังน้อยความหวังจากความคาดหวังที่ตั้งกับลูกเอาไว้สูงเกินไป ทำให้วัยรุ่นเองก็รู้สึกว่าการไปจะไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจอีก เมื่อมีเวลาว่างก็จะไปเรียนการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อให้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือระดับปริญญาตรี (หลังจากที่ลาพักการศึกษาหรือคลอดบุตรเสร็จแล้ว) ทำให้วัยรุ่นทั้งชายและหญิงมีความกระตือรือร้นในการเรียนเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จและทำให้พ่อแม่ภาคภูมิใจ ตลอดถึงมีความรับผิดชอบมากขึ้นในการหารายได้และเอาใจใส่ดูแลบุตรเป็นพิเศษ ส่วนในครอบครัววัยรุ่นที่พ่อแม่ไม่ได้แสดงความคาดหวังในตัวบุตรว่าต้องเรียนในระดับสูง ๆ และไม่ได้คาดหวังเรื่องอาชีพของบุตรว่าต้องทำงานข้าราชการ ทำงานบริษัทที่ดีมีความมั่นคง รวมถึงเรื่องครองของบุตรที่ลูกตัดสินใจเองโดยที่พ่อแม่ไม่ได้บังคับ จะทำให้วัยรุ่นกลุ่มนี้ไม่มีความกดดันมาก และยอมรับคิดในสิ่งที่ตนเองทำผิดพลาดไป แต่เมื่อพ่อแม่ยอมรับได้ในสิ่งที่เกิดขึ้น จึงทำให้ครอบครัววัยรุ่นบางครอบครัวให้พ่อแม่เป็นคนเลี้ยงดูบุตรให้

2. การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543 มารองรับในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาแม่วัยรุ่นให้มีความสมบูรณ์

ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมและมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้แม่วัยรุ่นได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเท่าเทียมกัน แม้บางสถาบันการศึกษาจะมีระเบียบข้อบังคับในการห้ามนักเรียนที่ตั้งครรภ์เข้าเรียนต่อในสถานศึกษา เนื่องจากจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีของนักเรียนคนอื่นในสถานศึกษา ทำให้นักเรียนหรือแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้ขาดโอกาสทางการศึกษาจำเป็นต้องออกจากการศึกษาเพื่อมาเลี้ยงดูบุตร แล้วค่อยหาโอกาสในการศึกษาต่อในการเรียนการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อไปจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า แม่วัยรุ่นที่เรียนในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยนั้น เมื่อตั้งครรภ์ก็สามารถลาพักการศึกษาได้ ภายหลังจากที่คลอดบุตรแล้วก็สามารถกลับเข้ามาศึกษาและลงทะเบียนเรียนเพื่อเก็บหน่วยกิตได้ ทำให้มีความคล่องตัวในการศึกษามากกว่าแม่วัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา จะเห็นได้ว่า วัยรุ่นชาย (พ่อ) ก็ไม่ได้รับผลกระทบมากนัก บางคนยังสามารถศึกษาต่อไปพร้อมกับการรับบทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำครอบครัวและเป็นบิดาของบุตร โดยให้พ่อแม่เป็นคนช่วยเหลือให้ แต่ในบางครอบครัวจำเป็นต้องออกจากการศึกษาเพื่อมาหาเงินเลี้ยงครอบครัวและดูแลบุตร เนื่องจากไม่มีพ่อแม่คอยเลี้ยงดูให้

อาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ควรทำเป็นนโยบายและการพัฒนาให้ชัดเจน ได้แก่ 1) แนวทางในการป้องกันปัญหา ครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุตร อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชน ควรส่งเสริมและให้ความรู้ ความเข้าใจ การสอนเพศศึกษา เพื่อเสริมภูมิคุ้มกันเชิงบวก สร้างค่านิยมที่ดีในการรักษานวลสงวนตัว เห็นคุณค่าในตัวเอง ตลอดจนแนวทางในการควบคุมและการป้องกันในเรื่องของการคุมกำเนิดด้วย 2) การสร้างความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ของวัยรุ่น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีโครงการหรือกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกในบทบาทความเป็นพ่อแม่ให้แก่วัยรุ่นมากกว่าการที่จะหวังพึ่งพาครอบครัวของพ่อแม่วัยรุ่นในการช่วยสนับสนุนและการเลี้ยงดูบุตรให้

โดยสถานศึกษาควรมีบทบาทในการดูแลวัยรุ่นในสถานศึกษา คือ 1) กำหนดนโยบายหรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันการออกจากสถาบันการศึกษากลางคัน ควรมีการติดตามเฝ้าระวังคัดกรอง และดูแลวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในทุกกรณีอย่างใกล้ชิด เนื่องจากทุกพฤติกรรมเสี่ยงล้วนมีความเชื่อมโยงกัน การติดตามเฝ้าระวังวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในสถาบันการศึกษา จะเป็นการช่วยให้วัยรุ่นอยู่ในระบบการศึกษาปกติได้จนจบหลักสูตรที่กำหนด 2) ระบบการให้คำแนะนำปรึกษาและการช่วยเหลือในสถาบันการศึกษา ควรมีอาจารย์แนะแนวที่มีทักษะจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำปรึกษาแก่วัยรุ่นได้ในทุกกรณี ทั้งด้านการศึกษา ความเข้าใจบริบทและสภาพปัญหาต่าง ๆ ของวัยรุ่น 3) มีการพัฒนาระบบใกล้เคียงในสถาบันการศึกษาและมีกระบวนการปรับพฤติกรรมวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะเพื่อพยายามรักษาวัยรุ่นให้อยู่ในระบบการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาระดับสูงสุด อันเป็นการยอมรับและคุ้มครองดูแลในด้านการศึกษาให้แก่วัยรุ่น ตลอดจนการสร้างความสะดวกและโอกาสทางการศึกษาให้แก่วัยรุ่นกลุ่มนี้ เพื่อสร้างการยอมรับทางสังคมในด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและสร้างสรรค์สังคมให้มีความน่าอยู่สืบต่อไป

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงบทบาทและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ผู้วิจัยได้มุ่งทำความเข้าใจและพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและแนวทางการพัฒนาส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน เพื่อเข้าใจถึงบทบาทครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสานและแนวทางในการส่งเสริมทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ในเรื่องของบทบาทครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน มีสาเหตุมาจากการรับค่านิยมทางวัฒนธรรมของตะวันตกและตะวันออกเข้ามา เช่น การแต่งกาย ค่านิยมในเรื่องความรัก การมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น อันส่งผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำให้เกิดการตั้งครวัตรขึ้นมาซึ่งนำไปสู่การเป็น “แม่วัยรุ่น” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ โดยพบว่า ครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำบทบาทหน้าที่ของความ เป็นพ่อแม่ไม่ได้สมบูรณ์มากนัก ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และด้านจิตวิทยา อันเป็นผลมาจากการมีครอบครัวแบบยังไม่พร้อม โดยพบว่า แรงจูงใจที่นำมาสู่การแต่งงานมีครอบครัวของวัยรุ่นส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายหญิงตั้งครวัตรก่อนแต่งงาน รองลงมาคือวัยรุ่นหนีไปด้วยกันและมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่น คือ 1) สัมพันธภาพในครอบครัว 2) การสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่ 3) ปัจจัยด้านครอบครัวพ่อแม่ อันได้แก่ ลักษณะภูมิหลังครอบครัวของพ่อแม่ อิทธิพลในการอบรมสั่งสอนที่ได้รับจากครอบครัวพ่อแม่ และความคาดหวังในอนาคตของพ่อแม่ที่มีต่อวัยรุ่น ตรงกับแนวความคิดการดำรงบทบาทมารดา ที่ว่า การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการสร้างบทบาทใหม่ การกระทำตามบทบาทขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่ถูกกระตุ้นให้เรียนรู้และถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ทำให้ผู้หญิงสามารถมีเอกลักษณ์ความเป็นมารดาของตนเอง (Maternal Identity) บทบาทมารดาเป็นกระบวนการซับซ้อนมีความลึกซึ้งทางปัญญา (Cognitive) และสังคม (Social) ในลักษณะของความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิดขณะปฏิบัติบทบาท ซึ่งการกระทำบทบาทมารดาสามารถทำผ่าน 2 กระบวนการ ได้แก่ 1) การเรียนรู้โดยตั้งใจ (Intentional Learning) และ 2) การเรียนรู้โดยบังเอิญ (Incidental Learning) โดยงานวิจัยดังกล่าวสนับสนุนกับแนวคิดของการดำรงบทบาทมารดา สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัสนันท์ สุขเกษม (นภัสนันท์, 2552) ที่ศึกษาพบว่า การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่มารดาสามารถประสบความสำเร็จในการกระทำบทบาทของมารดาที่ผสมผสานพฤติกรรมการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทอื่น ๆ ได้อย่างมีความสุข นั่นคือมีความพึงพอใจกับเอกลักษณ์ความเป็นมารดาของตนเอง การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมีความยุ่งยาก ซับซ้อน มารดาต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบให้เหมาะสม และผลวิจัยนี้ก็ยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาทีนีย์ วิชัยยา (วาทีนีย์, 2555) ที่ศึกษาพบว่า บทบาทของมารดามีเงื่อนไขอื่นนอกเหนือจากสภาพทางเศรษฐกิจที่อธิบายระดับความสามารถในการเลี้ยงดูลูก และเงื่อนไขทางสังคมเหล่านั้นมักทำให้วัยรุ่นส่วนใหญ่มีประสบการณ์แยกห่างจากลูกในทางกายภาพ ขณะที่แม่ต้องแยกห่างจากลูกได้รับความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูบุตรจากแม่ในเชิงสังคม (Social Mothers) นอกจากนี้พบว่าแม้การตั้งครวัตรเป็นสิ่งที่ผู้หญิงไม่ได้เลือกให้เกิดขึ้น แต่แม่วัยรุ่น

พยายามเป็นแม่ที่ดี รวมทั้งปรากฏบทบาทของการจําานน ผลิตซ้ำและต่อรองกับเพศวิถี เพศภาวะ ไม่ได้เป็นแม่วัยรุ่น ที่ถูกกดทับบรรทัดฐานอย่างที่เขาใจกันโดยผิวเผิน

2. ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ยังขาดการยอมรับและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาจากสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนโยบาย หรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันการยุติการศึกษาในสถาบันการศึกษากลางคัน การติดตาม เฝ้าระวัง คัดกรอง และดูแลวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในทุกกรณีอย่างใกล้ชิด เนื่องจากทุกพฤติกรรมเสี่ยง ล้วนมีความเชื่อมโยงกัน การติดตามเฝ้าระวังวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในสถานศึกษา อันจะเป็นการช่วยให้วัยรุ่นอยู่ในระบบการศึกษาปกติได้จนจบหลักสูตรที่กำหนด การมีระบบการให้คำแนะนำปรึกษาและการช่วยเหลือในสถาบันการศึกษา มีการพัฒนาระบบใกล้เคียงในสถาบันการศึกษาและมีกระบวนการปรับพฤติกรรมวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะ โดยงานวิจัยดังกล่าวสนับสนุนกับแนวคิดโอกาสทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนพร อินทร์เพ็ญ (รัตนพร, 2551) ที่ศึกษาพบว่า กระบวนการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาเพื่อเพิ่มต้นทุนชีวิตแม่วัยรุ่น เริ่มด้วยการให้ข้อมูลความช่วยเหลือเพื่อให้แม่วัยรุ่น ตัดสินใจได้ ความช่วยเหลือที่ให้นั้นมีเงื่อนไขในเรื่องการศึกษา คือ ต้องเรียนต่อจนจบชั้นมัธยมต้น หรือปลายแล้วแต่กรณี และดูแลลูกด้วยตัวเองระหว่างที่เรียน รวมทั้งการให้ความรู้ต่าง ๆ ในแง่ทักษะชีวิต ความรู้ด้านสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ และผลวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ (ศิรินันท์ และคณะ, 2555) ที่ศึกษาพบว่า การที่นักเรียนหญิงเมื่อตั้งท้องแล้ว ส่วนใหญ่จะไม่กลับไปเรียนในโรงเรียนสามัญทั่วไปอีก ถ้าพ่อแม่ของทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับและยินยอม ให้อยู่ด้วยกันฉันสามีภรรยา อย่างไรก็ตาม ยังมีนักเรียนหญิงที่ท้องระหว่างเรียนอีกจำนวนมากที่ไม่ได้รับการยอมรับจากคุณอน หรือถูกทอดทิ้ง นักเรียนหญิงไม่กล้าบอกพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ที่ทำได้คือ ต้องแอบซ่อนรัดฟัดตัวเองไว้ไม่ให้ยื่น ออกมาฟ้องว่าตนเองกำลังท้อง และเข้าสู่กระบวนการทำแท้ง ขณะเดียวกันตนเองก็ยังคงต้องไปเรียนเพื่อไม่ให้ผิดปกติ ซึ่งนโยบายคุ้มครองนักเรียนหญิงตั้งครรภ์ให้สามารถมาเรียนตามปกติในโรงเรียนเดิมนั้น รัฐต้องมีการสร้างความเข้าใจกับนักเรียนและสร้างความเชื่อถือให้สังคมเกิดการยอมรับด้วย

สรุป

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงบทบาทและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่น ในสังคมอีสาน จะทำให้เราทราบถึงบทบาทครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน มีสาเหตุมาจากการรับค่านิยมทางวัฒนธรรมของตะวันตกและตะวันออกเข้ามา เช่น การแต่งกาย ค่านิยมในเรื่องความรัก การมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น อันส่งผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ขึ้นมาซึ่งนำไปสู่การเป็น “แม่วัยรุ่น” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ โดยพบว่า ครอบครัวของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ไม่ได้สมบูรณ์มากนัก ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และด้านจิตวิทยา อันเป็นผลมาจากการมีครอบครัวแบบยังไม่พร้อม โดยพบว่า แรงจูงใจที่นำมาสู่การแต่งงานมีครอบครัวของวัยรุ่น ส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน รองลงมาคือวัยรุ่นหนีไปด้วยกันและมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ

ต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่น คือ 1) สัมพันธภาพในครอบครัว 2) การสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่ 3) ปัจจัยด้านครอบครัวพ่อแม่ อันได้แก่ ลักษณะภูมิหลังครอบครัวของพ่อแม่ อิทธิพลในการอบรมสั่งสอนที่ได้รับจากครอบครัวพ่อแม่ และความคาดหวังในอนาคตของพ่อแม่ที่มีต่อวัยรุ่น

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน ควรทำเป็นนโยบายและการพัฒนาให้ชัดเจน ได้แก่ 1) แนวทางในการป้องกันปัญหา ครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้กับบุตร อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมและให้ความรู้ ความเข้าใจ การสอนเพศศึกษา เสริมภูมิคุ้มกันเชิงบวก สร้างค่านิยมที่ดีในการเป็นสุภาพบุรุษ การรักษามวลสงวนตัว เห็นคุณค่าในตัวเอง ตลอดจนแนวทางในการควบคุมและการป้องกันในเรื่องของการคุมกำเนิดด้วย 2) การสร้างความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ของวัยรุ่น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีโครงการหรือกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกในบทบาทความเป็นพ่อแม่ให้แก่วัยรุ่นมากกว่าการที่หวังพึ่งพาครอบครัวของพ่อแม่ในการช่วยสนับสนุนและเลี้ยงดูให้

โดยสถานศึกษาควรมีบทบาทในการดูแลวัยรุ่นในสถานศึกษา คือ 1) นโยบายหรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันการยุติการศึกษาในสถาบันการศึกษากลางคัน มีการติดตามเฝ้าระวัง คัดกรอง และดูแลวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในทุกกรณีอย่างใกล้ชิด เนื่องจากทุกพฤติกรรมเสี่ยงล้วนมีความเชื่อมโยงกัน การติดตามเฝ้าระวังวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในสถานศึกษา จะเป็นการช่วยให้วัยรุ่นอยู่ในระบบการศึกษาปกติ ได้จนจบหลักสูตรที่กำหนด 2) ระบบการให้คำแนะนำปรึกษาและการช่วยเหลือในสถาบันการศึกษา ควรมีอาจารย์แนะแนวที่มีทักษะจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำปรึกษาแก่วัยรุ่นได้ในทุกกรณี ทั้งด้านการศึกษา ความเข้าใจบริบทและสภาพปัญหาต่าง ๆ ของวัยรุ่น 3) มีการพัฒนาระบบใกล้เคียงในสถาบันการศึกษา และมีกระบวนการปรับพฤติกรรมวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะ เพื่อพยายามรักษาวัยรุ่นให้อยู่ในระบบการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาระดับสูงสุด อันเป็นการยอมรับและคุ้มครองดูแลในด้านการศึกษาและการสร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาให้แก่วัยรุ่นกลุ่มนี้ เพื่อสร้างการยอมรับทางสังคมในด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและสร้างสรรค์สังคมให้มีความน่าอยู่สืบต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ที่สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัยให้กับผู้วิจัยตลอดระยะเวลาทำการศึกษาวิจัยจนแล้วเสร็จจุลวงไปได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า สาเหตุและปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทของครอบครัววัยรุ่น ได้แก่

1) สาเหตุการมีครอบครัวของแม่วัยรุ่น พบว่า มาจากพฤติกรรมลอกเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกและ

วัฒนธรรมตะวันออกในส่วนที่ไม่ดี เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์แบบเสรี การมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อย เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามมา ดังนั้น จึงควรให้ความรู้ความเข้าใจปลูกฝังและส่งเสริมให้วัยรุ่นชายมีความเป็นสุภาพบุรุษ วัยรุ่นหญิง ต้องรักษานวลสงวนตัว เห็นคุณค่าของตนเอง ควบคู่ไปกับการควบคุมกำเนิด มีการสอนเพศศึกษาให้กับวัยรุ่น เพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันในป้องกันและการดูแลตนเองได้ 2) ปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัว โดยพบว่า ครอบครัววัยรุ่นต้องการกำลังใจและความเข้าใจจากพ่อแม่ เพราะต้องการทำหน้าที่ของการเป็นพ่อแม่ที่ดีของลูก และไม่ย้อนนึกถึงอดีตที่ผ่านมา ดังนั้น พ่อแม่ควรเป็นกำลังใจและทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากกว่าการที่จะกดดัน ข้ำเติมและตำหนิติเตียนจากความผิดพลาดในสิ่งที่วัยรุ่นทำผิดไป 3) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากครอบครัวพ่อแม่ โดยพบว่า การที่พ่อแม่ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้วัยรุ่นไม่ต้องทำงานหนักมาก มีเวลาที่จะเลี้ยงดูบุตร เป็นการส่งเสริมให้วัยรุ่นไม่ค่อยมีความรับผิดชอบมากนัก เพราะไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่ของการเป็นบิดามารดาเท่าที่ควร โดยเฉพาะครอบครัววัยรุ่นที่พ่อแม่ไม่ได้ไว้วางใจให้ดูแลบุตรเอง เนื่องจากมีความกังวลว่าจะเลี้ยงดูบุตรไม่ได้ดี โดยพ่อแม่จะพยายามทำสิ่งต่าง ๆ แทน ซึ่งส่งผลให้วัยรุ่นทั้งชายและหญิง เกิดความเคียดขื่น จนเป็นนิสัยและผลักดันภาระความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรให้กับพ่อแม่ ดังนั้น จึงเห็นควรให้ครอบครัวของพ่อแม่ต้องมีการอบรมสั่งสอน ให้วัยรุ่นชายหญิงรู้จักบทบาทการเป็นบิดามารดา และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวของตนเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการพัฒนา

1) แนวทางในการป้องกันปัญหา ครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแนะนำแนวทาง การดำเนินชีวิตให้กับบุตร อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมและ ให้ความรู้ ความเข้าใจ การสอนเพศศึกษา เสริมภูมิคุ้มกันเชิงบวก สร้างค่านิยมที่ดีในการเป็นสุภาพบุรุษ การรักษานวลสงวนตัว เห็นคุณค่าในตัวเอง ตลอดจนแนวทางในการควบคุมและการป้องกันในเรื่องของ การคุมกำเนิดด้วย

2) การสร้างความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ของวัยรุ่น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีโครงการหรือกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกในบทบาทความเป็น พ่อแม่ให้แก่วัยรุ่นมากกว่าการที่หวังพึ่งพาครอบครัวของพ่อแม่ในการช่วยสนับสนุนและเลี้ยงดูให้

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของ แม่วัยรุ่นในสังคมอีสาน อาจทำให้การศึกษาไม่ทั่วถึงครอบคลุมถึงจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาค ที่ได้รับ ผลกระทบจากการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่วัยรุ่นในสังคมอีสานนี้ ผู้สนใจจึงควรศึกษาให้เห็นความหลากหลายในจังหวัดต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาค เปรียบเทียบกับจังหวัด ในภูมิภาคอื่น ในบริบทเฉพาะอื่น ๆ เพื่อให้มองเห็นภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) งานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งทำการเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทำให้มองเห็นภาพในมิติของ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เห็นภาพการวิจัยที่ชัดเจนมากขึ้นควรมีการวิจัยในเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ในทางสถิติให้มองเห็นภาพที่ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตยวดี สีดา. (2550). *ครอบครัววัยรุ่นชนบทอีสานในยุคโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาสังคมวิทยาการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น
- รัตนพร อินทร์เพ็ญ. (2551). *การเรียนรู้เรื่องเพศกับพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- นภัสนันท์ สุขเกษม. (2552). *การดำรงบทบาทมารดาและภาวะซึมเศร้าหลังคลอด*. วิทยานิพนธ์พยาบาล ศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วาทีนีย์ วิชัยยา. (2555). *แม่วัยรุ่น: ประสบการณ์ชีวิตและเพศภาวะ*. ใน การประชุมเครือข่ายวิชาการ บัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร. 18 ธันวาคม 2555
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ. (2555). *หนูยังไม่อยากเป็นแม่: เส้นทางชีวิตที่น่าห่วงใยของแม่วัยเด็ก ในสังคมไทย*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์. (2554). *สถานการณ์อนามัยเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นและเยาวชน*. กาฬสินธุ์: สำนักส่งเสริมสุขภาพ
- องค์การยูนิเซฟประเทศไทย. (2549). *การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทยโดยใช้พหุดัชนี โดยการจัดกลุ่ม (MICS)*. ธันวาคม 2548 - พฤษภาคม 2549. กรุงเทพฯ: องค์การ ยูนิเซฟ ประเทศไทย